

Eindrapport project 't Zal WELzijn

Pesten aanpakken met cultuur op school

1 Hoe het begon

1.1 Het overlegplatform Welbevinden en Preventie van Pesten op School van de Vlaamse Onderwijsraad

Scholen als warme leer-, werk- en leefplekken, waar leerlingen en personeel zich goed voelen, het lijkt een evidentie. Leerlingen moeten zich goed, veilig en welkom voelen op school. Toch blijft pesten op school een groot probleem. Er is nog te weinig expertise en scholen hebben meer ondersteuning nodig om pesten op een effectieve manier te bestrijden.

De onderwijspartners binnen de Vlor maakten samen met de betrokken overheden en experts een topprioriteit van een beleid tegen pesten, dat sinds het schooljaar 2015-2016 vorm krijgt in een vast overlegplatform binnen de Vlor. Zij vertrekken daarvoor van de gezamenlijke visie die ze hebben verwoord in het advies over de preventie en aanpak van pesten op school.¹ Het overleg hanteert een preventieve benadering van pesten en vertrekt van een breed concept van welbevinden op school.

1.2 Het engagement vertaald in een concreet initiatief

Dat overlegplatform nam eind werkjaar 2015-2016 een concreet initiatief om scholen én de samenleving bewuster te maken van de pestproblematiek. Samen met [CANON Cultuurcel](#) en [Iedereen Leest](#) lanceerde de Vlor het project 't Zal WELzijn en dit met goedkeuring van de ministers Hilde Crevits en Sven Gatz. Dat helpt een klas of groep leerlingen nadenken over het welbevinden op school en dit te verbeelden in een creatief resultaat. Scholen houden zichzelf een spiegel voor en kijken hoe het gesteld is met het welbevinden op school. Ze doen dit via een traject dat vertrekt vanuit een inspirerend verhaal en uitmondt in een kunstzinnig resultaat.

Het plan werd op 30 juni 2016 goedgekeurd door het Vast Bureau van de Vlor. Het overlegplatform, CANON Cultuurcel en Iedereen Leest zetten alle zeilen bij en bereidden in een recordtijd een projectoproep voor. Elke Nederlandstalige kleuterschool, (buitengewone) lagere school en (buitengewone) secundaire school uit Vlaanderen en Brussel kwam in aanmerking. Zowel scholen die al een antipestbeleid hebben, als zij die nog aan de startmeet staan, konden zichzelf de spiegel voorhouden. De school kon inschrijven met maximaal twee klassen.

De deelname werd bewust laagdrempelig gehouden, want pesten is een uitdagend en complex onderwerp. Van de scholen werd wel gevraagd hun motivatie op papier te zetten. Het is immers belangrijk dat de aanvraag schoolbreed gedragen wordt, en dat het project een plaats krijgt

¹ Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de preventie en de aanpak van pesten op school](#), 22 januari 2015.

binnen de pedagogische visie van de school, met het oog op verduurzamen van de aandacht voor welbevinden en positief omgaan met het schoolklimaat.

Eind augustus 2016 ging de oproep de deur uit. Die zag er als volgt uit:

Leerlingen moeten zich goed, veilig en welkom voelen op school. Daarover is iedereen het eens. Toch blijkt dat pesten een groot probleem blijft in Vlaanderen. Hoe zit het bij jou op school?

Breng in kaart hoe de sfeer is bij jou op school. Samen met een cultuureducatieve organisatie houden jullie jezelf een spiegel voor en bekijk je hoe het gesteld is met het welbevinden op school. Betrek hiervoor gerust ouders, andere leraren en leerlingen. Doorheen het project kom je tot een creatie die symbool staat voor het welbevinden op jouw school. Dit kan een beeld zijn, een videoreportage, een uitvergroot gedicht, een theatervoorstelling, een muziekcreatie, een lied, een verhaal/boek, een dansvoorstelling ... Door hierrond samen te werken werk je preventief aan pesten en sensibiliseer je je school door te benoemen waar het op staat. Tijdens de Vlaamse Week tegen Pesten 2017 stel je jullie creatie voor aan een breder publiek.

Je krijgt tips aangereikt rond lezen in de klas en rond wat boeken en samen verhalen lezen kunnen doen aan het welbevinden. De partners van de Vlor staan klaar om jullie project mee te begeleiden.

Want pesten aanpakken doe je niet alleen. Het is een taak van ons allen.

Wil je meedoen? Schrijf je in via cultuurkuur.be en motiveer waarom jouw klas dit creatief traject verdient.

Het Overlegplatform Welbevinden van de Vlaamse Onderwijsraad werkt hiervoor samen met CANON Cultuurcel en Iedereen Leest.

Deadline was 16 september 2016. Het leek een onmogelijke opdracht om binnen zo'n kort tijdsbestek, en dan nog bij de opstart van een nieuw schooljaar, voldoende reacties binnen te krijgen. Alle onderwijspartners in de Vlor zetten hier hun schouders onder, samen met CANON Cultuurcel en Iedereen Leest, waardoor heel snel een brede doelgroep werd bereikt.

Het lukte en daar mogen de partners best fier op zijn. 60 scholen deden een ontvankelijke aanvraag. De jury kwam samen op de Vlor in september 2016 en kende aan 56 projecten een gunstige beoordeling toe.

2 Aan de slag

2.1 't Zal WELzijn in de scholen

De creatieve projecten van 't Zal WELzijn rond welbevinden en de aanpak van pesten liepen tussen 7 november 2016 en 24 februari 2017.

56 Vlaamse scholen gingen enthousiast aan de slag. Het profiel van de scholen is divers: basisscholen en secundaire scholen in

een landelijke of stedelijke context, scholen uit aso, bso en tso, scholen uit gewoon en buitengewoon onderwijs. Voor elke school werd een passende cultuureducatieve organisatie gezocht en gevonden. Onder begeleiding van experts, werkten die organisaties een actieplan op maat uit. De organisaties die de scholen begeleidden zijn Artforum, Jekino, Mus-e Belgium, Casa Blanca, Passerelle, De Conventie en Jeugd en Poëzie.

Vanuit het voorlezen of samen lezen van een sterk verhaal gingen de deelnemende scholen via een creatief project in kaart brengen hoe de sfeer is op hun school. Samen met de cultuureducatieve organisatie die hen gratis begeleidde, hielden ze zichzelf een spiegel voor en bekeken ze hoe het gesteld is met het welbevinden in de school. Ze betrokken hierbij zo veel mogelijk ouders, andere leraren en leerlingen.

Doorheen het project probeerden ze tot een creatie te komen die symbool staat voor het welbevinden op hun school. Dit kon een beeld zijn, een videoreportage, een uitvergroot gedicht, een theatervoorstelling, een muziekcreatie, een lied, een verhaal/boek, een dansvoorstelling, ...

Door hierrond samen te werken, werkten ze vanuit hun school preventief aan een veilig klimaat. Cultuureducatieve projecten dragen namelijk bij aan een positieve sfeer, waar kinderen worden aangesproken op hun authenticiteit.

2.2 De rol van de partners

Elk van de partners had een welomschreven taak. Tijdens het project werd het volledige traject van de school ondersteund door een cultuureducatieve organisatie, geselecteerd door Iedereen Leest op advies van CANON Cultuurcel. Deze organisaties zijn gespecialiseerd in cultuureducatieve projecten in onderwijs. Ter voorbereiding van het ondersteuningstraject werkte elke cultuureducatieve organisatie een plan van aanpak uit waarin werd toegelicht hoe men tewerk zou gaan om met de school/klas van onderuit te werken. Ter inhoudelijke stoffering van dat plan van aanpak kreeg deze cultuureducatieve organisatie vooraf een vorming in het conceptueel kader van Cultuur in de Spiegel door Lode Vermeersch én in het thema welbevinden en preventie van pesten op school door Gie Deboutte.

Daarnaast creëerde Iedereen Leest meer bewustwording over de voordelen van het gebruik van literatuur om thema's zoals pesten op een niet-bedreigende manier bespreekbaar te maken.

De pedagogische begeleidingsdiensten en clb's engageerden zich om scholen die zich inschreven, op vraag te ondersteunen in het kader van een antipestbeleid.

Er werd gebruik gemaakt van het materiaal dat door het Departement Onderwijs en Vorming werd gemaakt (publicatie Werken aan een verbindend schoolklimaat) en het materiaal dat Klasse verzamelde over pesten.

De verschillende partners ontmoetten elkaar in de stuurgroep op de Vlor. De stuurgroep hield de vinger aan de pols door regelmatig een stand van zaken te bespreken, en waar nodig bij te sturen.

Om kruisbestuiving te bekomen tussen leraren en directies van verschillende scholen, organiseerde CANON Cultuurcel i.s.m. Iedereen Leest schoolbezoeken waarbij professionele journalisten de projecten in de kijker zetten op cultuurkuur.be.

De Vlor zette enkele projecten in de kijker tijdens het [jaarlijkse seminarie](#) van het overlegplatform, dat plaats vond bij Çavaria in Gent op 22 februari 2017. Ontroerende getuigenissen van leerlingen, leraren, artiesten maakten duidelijk dat dit project echt iets te weeg heeft gebracht.

2.3 Het resultaat

Uit een uitgebreide bevraging van de scholen, de cultuureducatieve organisaties en de partners in het overlegplatform blijkt dat het project geslaagd is. Zo goed als alle leraren geven aan dat ze opnieuw zouden inschrijven. 97 % van de leerlingen geven aan dat ze het een tof project vonden. Die cijfers spreken voor zich. De samenwerking met externe partners werd als zeer waardevol ervaren. Het werken met kunst en met literatuur biedt krachtige tools die de leraar normaal gezien weinig gebruikt. Leerlingen en leerkrachten werden verplicht om uit hun comfortzone te komen en hun grenzen te verleggen. De cultuureducatieve organisaties van hun kant vonden het verrijkend om deel te nemen aan het

hart van het onderwijsproces; al te vaak komen ze immers vaak in de marge van het onderwijsgebeuren aan bod, om een dagje 'op te vullen' na de examens, bijvoorbeeld. Het project bood tenslotte unieke kansen aan buitengewoon onderwijs, dat naar verhouding sterk vertegenwoordigd was. Door de artistieke insteek komen ook leerlingen die verbaal minder sterk zijn aan hun trekken, een niet te onderschatten troef voor wie bijvoorbeeld werkt met anderstalige kinderen.

Vaak focusten de acties niet zozeer op pesten als probleem, maar zetten ze eerder vanuit een positieve invalshoek in op werken aan welbevinden en creëren van verbondenheid.

Er was een grote verscheidenheid in de manier waarop het project vorm kreeg in de verschillende scholen, met een sterke variatie op vlak van de rol van de literatuur in het proces, de vorm van het eindproduct, de tijdsinvestering. Deze verscheidenheid in werkvormen en output heeft te maken met de relatief grote vrijheid die scholen kregen om het project in te vullen, en hoeft niet problematisch te zijn. Het is niet omdat er, bijvoorbeeld, geen afgewerkt toonmoment kwam, of omdat er minder expliciet van een boek vertrokken werd, dat het project niet als geslaagd kon beschouwd worden. Vaak lag de waarde evenzeer in het proces en in de beleving dan in het tastbare, 'toonbare' eindproduct.

Toch leidde het project tot een tentoonstelling van verschillende creaties voor een breder publiek, in of rond de Vlaamse Week tegen Pesten. Iedereen Leest stimuleerde de lokale bibliotheken om de creaties tentoon te stellen. De ministers Hilde Crevits (Onderwijs) en Sven Gatz (Cultuur) bezochten op 28 februari 2017, naar aanleiding van die Vlaamse week tegen Pesten, de VBS

Sint-Michiël (SMIKS) uit Keerbergen. Samen met een illustratrice gingen de leerlingen van het vierde leerjaar er creatief aan de slag met tekst, woord en beeld. Trots toonden ze de ministers hun creaties.

[Bekijk hier alle praktijkvoorbeelden en illustraties](#)

2.4 Enkele getuigenissen ...

de leerlingen

Dit project heeft me geholpen om negatieve reacties te leren loslaten.

Graag een rustig plekje maken op de speelplaats waar je een ruzie kan bijpraten of waar je kan gaan zitten als je niet goed voelt in je vel. Dan kan er iemand anders jou komen helpen.

We gaan het sneller zeggen aan de juf als er iemand wordt gepest want dan kan die er iets aan doen.

De opdrachten zorgden ervoor dat je ook eens andere kinderen in de klas beter leerde kennen. De 'stillere' kinderen vonden de workshop ook heel leuk en dat vonden sommige andere kinderen verrassend.

Verschillende leerlingen stonden door het project zelf verstoeld van hun eigen talenten: tekenen, acteren, dansen. Ze kregen veel complimenten door begeleidster en de leerkrachten. Dat vonden ze leuk.

We leerden veel over filmpjes maken en camerastandpunten. We leerden ons inleven in een situatie. We bespraken peestsituaties en gaven elkaar complimentjes.

de leerkrachten

Als kers op de taart kregen de jongeren de kans om hun ervaringen over te brengen op twee klassen van het 6de leerjaar.

Dat je zo aan welbevinden en pestpreventie vanuit het medium 'moderne dans' kan werken, is nieuw voor ons. Het is leuk dat we die expertise via het project 't Zal WELzijn op onze school krijgen. Het voelt als een fijn verrassingscadeautje!

De jongens zijn alvast enthousiast. In een bespreking geven ze aan dat ze zich meer durven tonen, dat ze stilaan hun stoere harnas voor elkaar durven afleggen.

We waren als school geïnteresseerd in dit project omdat we veel belang hechten aan het welbevinden van onze leerlingen. We werken hier elke week aan, maar vonden deze muzische insteek een meerwaarde aan onze dagdagelijkse werking.

De leerlingen mogen de eigen boekjes versieren met tekeningen én een titel. En plots komt hun persoonlijkheid mooi naar voor. In plaats van vooral niet anders te willen zijn, pakken ze

fier uit met hun unieke titel - die ze zélf hebben bedacht en die niemand anders mag kopiëren.

Ik zou dit project met veel liefde herhalen. Ik ga zeker ook uitzoeken wat de mogelijkheden voor de toekomst zijn.

De leerlingen voelen dit echt aan als 'hun' project. Het leeft enorm. Ze vertellen er vol trots over tegen de kinderen uit lagere jaren.

We willen constant wakker en fris blijven om nieuwe input te bieden en dan is het een absolute meerwaarde wanneer er van buitenaf een frisse wind binnenwaait.

Dat (...) externe expertise op onze school binnenbrengt, is interessant. Als leraar graai je toch vaak in dezelfde pot.

de begeleiders uit de cultuur-educatieve organisaties

Ik werk vooral op de laag onder 'pesten': wat is er nodig om het te voorkomen?

Het is ook de enige afspraak die ik met de kinderen maakte: iedereen mag zichzelf zijn, er is niks juist of fout.

Ik vind die diepere laag in dit traject absoluut een meerwaarde. Het grote verschil zit in er wel of niet over te reflecteren. Anders blijft het gewoon bij een leuk oefeningetje.

Het is onwaarschijnlijk hoe vijf jongens van het laatste jaar tuinbouw in OV 3 zich inleven en 'smijten' in dit improvisatietheater.

Door een link te leggen tussen taal en beweging, werden de leerlingen aangemoedigd om te reflecteren: is een woord hard of zacht? Voel ik me kwetsbaar of sterk wanneer iemand zo tegen mij spreekt? Wat is een mooi en wat een gemeen gebaar naar iemand anders toe?

Voor een project als dit ben ik ervan overtuigd dat er geen sprake is van goede of foute resultaten. Het proces moet interessant zijn, dat is het belangrijkste.

Ik heb de leerlingen in de eerste sessies erg bewust gemaakt van de vaardigheden waarnemen en verbeelden van Cultuur in de Spiegel. Hoe werkt dat? Wat zie je? Hoe geef je constructieve feedback aan elkaar?

Beweging en dans zijn veilige vormen voor leerlingen die op talig vlak niet zo sterk staan en moeite hebben met fantasie.

3 En verder...

Het project 't Zal WELzijn liep gedurende een schooljaar, en wordt niet herhaald onder de vorm van een afzonderlijk oproep. Toch stopt het hier niet.

De resultaten van het project worden verduurzaamd in de scholen die deelnamen. Leraren, leerlingen en andere betrokkenen nemen hun ervaringen mee, in hun eigen functioneren, in het schoolbeleid rond welbevinden voor de komende jaren.

Scholen leerden ook van mekaar. Hiertoe werden inspiratiedagen georganiseerd in elke provincie, na afronding van de projecten, waarbij leerkrachten en directies uitwisselden over de opgedane ervaringen doorheen het project en bijkomende inspiratie konden opdoen in het teken van welbevinden en preventie van pesten op school.

Vanaf het volgend schooljaar wordt het project verdergezet met middelen van Dynamo. Scholen zullen worden gestimuleerd om in te schrijven voor Dynamoprojecten. Wanneer ze daarbij specifiek inzetten op welbevinden en/of preventie van pesten op school, kunnen ze het WELzijn label dragen. Door regelmatige afstemming met CANON Cultuurcel blijft de Vlor op de hoogte van welke scholen instappen in een WELzijntraject. De Vlor, initiatiefnemer, houdt de vinger aan de pols, en blijft die scholen ondersteunen, samen met de partners uit het overlegplatform en rekening houdend met de aanbevelingen uit de evaluatie van het project.